

قرآن مجید اولین منبع کسب احکام الهی

منابع اجتهاد:

در بررسی سیر تاریخی اجتهاد روشن شد که اجتهاد یعنی استنباط احکام، از زمان نبییت امام عصر علیه السلام آغاز شده است.

اینجا بمنظور درک صحیح عنوان مورد بحث در این فصل (منابع اجتهاد) لازم است نکته‌ای پیرامون تعریف اجتهاد بیان کنیم.

در فصل اول اجتهاد را اینگونه تعریف کردیم که آن عبارت است از: انذل نهایت کوشش متخصصان و مجتهدان در استخراج احکام از ادله شرعی.

نکته مورد نظر در این تعریف آنست که بدانیم احکام از ادله شرعی یعنی چه؟ یا عبارت دیگر، بدانیم که مجتهد آنچه را که انجام میدهد و از آن با استخراج احکام تعبیر میکنیم چیست؟

پاسخ اینکه عمل مجتهد در واقع عبارت است از اثبات و تعیین تکالیف عملی انسان مسلمان از راه اقامه دلیل شرعی بر آن توضیح آنکه:

با اعتقاد باینکه اسلام در تمام ابعاد زندگی عملی انسان، احکام و دستوراتی مقرر کرده است، هر فرد مسلمان خود را موظف میداند که این وظایف عملی را بداند، تا بر اساس آن عمل کند. وزندگی فردی و اجتماعی خود را با آن دستورات هماهنگ سازد.

از سوی دیگر، پذیرفتن یک دستور بعنوان آنکه دستور الهی است، در صورتی صحیح است که مبتنی بر دلیل و حجت شرعی باشد. در غیر فرد مسلمان چگونه میتواند مطمئن شود که اعمالش مطابق دستورات الهی انجام میگیرد.

کار سنگین و دشواری که از آن به اجتهاد تعبیر میشود، اینست که بر یک عمل و وظایف دلیل و حجت شرعی اقامه شود، و این کاری است که آنرا مجتهد انجام میدهد.

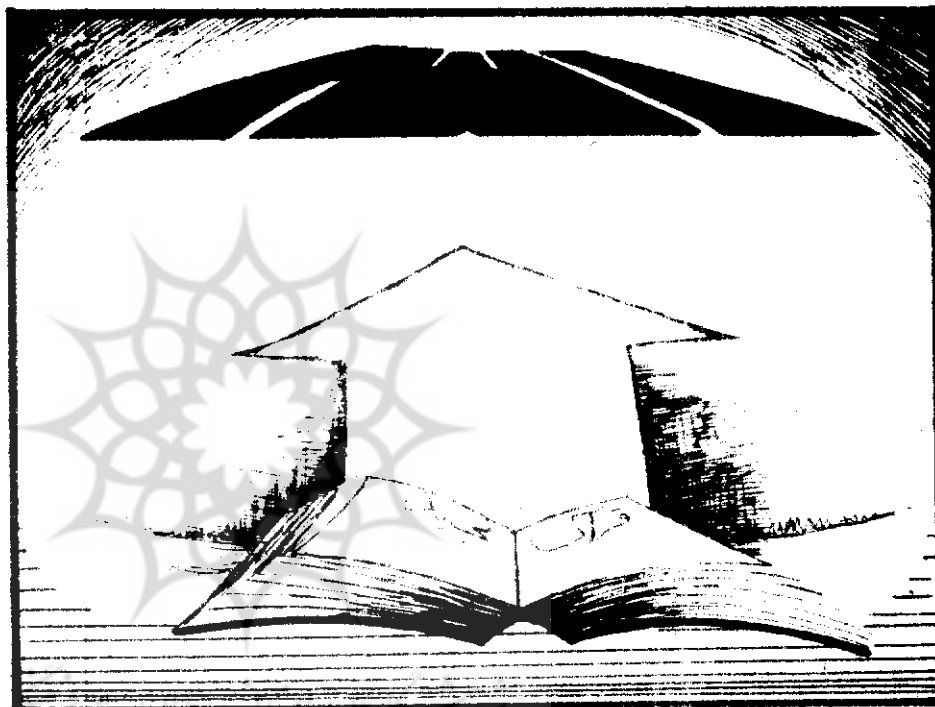
همین دلیل هر فرد مسلمان باید مجتهد باشد و یا از مجتهد تبعیت و تقلید کند، تبعیت از مجتهد در برنامه‌های عملی اسلام باز به توبه خود مبتنی بر دلیل و حجت معتبر شرعی است.

سبب یکی از مباحث عمده در نظام اجتهاد، بررسی و شناخت منابعی است که در استنباط احکام نکتی‌گاه مجتهد می‌باشند، زیرا شناخت این منابع ما را باعث بروز اختلاف بین مجتهدان و هم چنین بروز مکاتب متفاوت فقهی بین مسلمانان، آشنا می‌سازد و در این فصل بحث پیرامون این منابع است. اکنون که با موضوع بحث در این فصل آشنائی حاصل شد می‌پردازیم به بیان آن منابعی که شرعا دلیلیت و حجیت آن ثابت است عبارتند از:

۱- قرآن

۲- سنت پیغمبر

و امام عقل و اجماع، و احکام، و هم چنین قیاس و استحسان، که بعنوان منابع اجتهاد از آن

مقدمه:

در شماره های قبل مطالبی پیرامون تاریخچه اجتهاد و اجتهاد در عصر پیامبر (ص) و امامان معصوم (ع) و اینکه آیا پیامبر (ص) و امامان (ع) خود اجتهاد می نمودند یا نه؟ مطالبی از نظر شما

گرفتند. در این شماره به اولین منبع اجتهاد، یعنی قرآن مجید، و حجیت آن می پردازیم و به یاری خداوند در شماره های بعد پیرامون منابع دیگر اجتهاد با شما خوانندگان عزیز سخن خواهیم گفت.

*** قرآن مهمترین منبع کسب احکام الهی است، و حجیت آن مورد اتفاق است، زیرا قرآن کلام خدا و اساس شریعت اسلامی است، بنابراین احکامی که مستند به آن باشد حجت است و عمل بر طبق آن موجب سقوط تکلیف می باشد.**

بودجه پیشنهادی

و بودجه جهاد سازندگی، مساله اساسنامه جهاد سازندگی و شرح وظایف مربوط به جهاد می باشد. که این مساله هم موجب برخی اشکالات در برنامه ریزی و بودجه بندی جهاد شده است خوشبختانه که اعضای محترم کمیسیون مربوطه در مجلس شورای اسلامی با تلاش خود، تکلیف این مساله را روشن نموده اند.

در مورد موانع و تنگناها

در برنامه ریزی و تنظیم بودجه بایستی به مسائلی از قبیل تشکیلات اداری (که انقلاب اساسی و مورد انتظار در آن کاملاً صورت نگرفته است)، روشن نبودن مساله تجارت خارجی و مسئله توزیع اشاره کرد و در خصوص جهاد سازندگی بایستی به مشخص نبودن وضعیت اساسنامه این نهاد انقلابی و همچنین به بلا تکلیفی مسئله زمین های مزروعی اشاره نمود.

آنچه در پایان این مطلب لازم تذکر است اینکه با توجه به پیام مهم امام است بمناسبت ۲۲ بهمن ماه، آغاز پنجمین سال بیروزی انقلاب اسلامی ایران و اینکه مجلس شورای اسلامی در راس امور است و با تصویب مجلس و شورای نگهبان مسائل ثانویه نیز همانند مسائل اولیه اسلام، لازم الاتباع است و تذکر فرموده بودند که مجلس شورای اسلامی، هر چه زودتر با مشورت با افراد صاحب صلاحیت، به حل مسائل جامعه بپردازد. از اعضای محترم مجلس شورای اسلامی، که بحق متکفل یکی از خطیرترین مسئولیت های کشور اسلامی می باشند، می خواهیم که هر چه دقیق تر و سریعتر برای رفع تنگناهای موجود در جامعه (که به برخی از آنها فوقاً اشاره شد)، اقدام نموده تا اشاء الله برای برنامه ریزی و بودجه بندی سال ۶۳ مواجه با این تنگناها نباشیم.

آن کلام خداست، و از هر گونه تحریف و اضافات محفوظ مانده است، وجود دارد و این معنا مورد قبول تمام صاحب نظران در مسائل اسلامی است. پس از نظر سند قرآن قطعی است.

اما از نظر دلالت:

بدون شک قرآن دارای آیات محکم و متشابه، عام و خاص مطلق و مقید، مجمل و مبین می باشد که نیاز به تفسیر دارد. به همین علت از نظر دلالت، استناد قرآن مورد اختلاف قرار گرفته است. از آن جمله به اخباری ها را، نسبت داده شده است که عمل بظواهر قرآن را صحیح نمی دانند. البته اینجا مجال بحث پیرامون این موضوع نیست، آنچه مسلم است اینکه علماء اصول قاطبه بر این عقیده هستند که ظاهر قرآن مانند ظاهر هر کدام کلام حجت است، البته درباره مجمل و متشابه، و هم چنین عام و خاص مطلق و مقید آن هر کس نمی تواند اظهار نظر کند، بلکه لازم است تسلط و اطلاع کافی بر مسائل و محاورات قرآن داشته باشد، و به همین علت استنباط احکام از قرآن را منحصر در توان مجتهدان و متخصصان این فن میدانند.

۲- قرآن مجید حاوی مطالب گوناگونی است درباره آفرینش، جهان هستی، انسان و مسایل مربوط به انسان، بنابراین آنچه در حیطه کار مجتهد قرار دارد خصوصاً آیاتی است که درباره احکام عملی اسلام (فروع دین) آمده است و در حدود ۵۰۰ آیه می باشد که از آن به آیات الاحکام تعبیر شده است.

۳- آنچه درباره حجیت و دلالت قرآن گفته شد، اختصاصی به عین عبارات و آیات قرآن دارد، بنابراین ترجمه قرآن، یا تفسیر آن، قرآن نامیده نمیشود، و هم چنین است نقل معنا و تاویل آیات توسط امامان معصوم علیهم السلام، البته آنچه امامان (ع) بعنوان تفسیر و تاویل قرآن و یا نقل بمعنایان نموده اند حجت است، ولی قرآن نامیده نمیشود، بلکه جزء سنت امامان شمرده میشوند، و دلالت و حجیت آن باعتبار حجیت سنت امامان است که در بخش های بعد پیرامون آن بحث خواهیم کرد.

باورقی

(۱) حرکت اخباری گری در اوایل قرن یازدهم هجری دست محمدامین استرآبادی بین شیعیان رواج داده شد، و جریان انحرافی بی بود در مقابل خط جهاد و طرفداران علم اصول فقه (اصولی ها).

دعوت بجمودگرایی و اثبات بی اعتباری عقل در استنباط احکام در سرتیغ کار این جریان قرار داشت، و تا اواخر قرن یازدهم رواج و رونق فراوان پیدا کرد. ولی در نیمه دوم قرن دوازدهم هجری دانشمند بزرگ، محمدباقر بهبهانی توانست با دلایل و براهین قاطع این جریان خطرناک را درهم بگوید، و کلیه سفسطه ها و استدلال های استرآبادی را خنثی کند.

اساساً یکی از مباحث عمده در نظام اجتهاد، بررسی و شناخت منابعی است که در استنباط احکام تکیه گاه مجتهد می باشند، زیرا شناخت این منابع ما را بعلمت بروز اختلاف بین مجتهدین و هم چنین بروز مکاتب فقهی مختلف بین مسلمانان، آشنا می سازد.

عمل مجتهد در واقع عبارت است از اثبات و تعیین تکالیف عملی انسان مسلمان، از راه اقامه دلیل شرعی بر آن.

شده است، در همین فصل هر یک جداگانه مورد بحث قرار خواهد گرفت.

منبع اول - قرآن مجید:

قرآن مهمترین منبع کسب احکام الهی است، و حجیت آن مورد اتفاق است، زیرا قرآن کلام خدا، و اساس شریعت اسلام است بنابراین احکامی که مستند بآن باشد حجت است و عمل بر طبق آن موجب سقوط تکلیف می باشد.

پس در باره حجیت قرآن نیازی نیست اینجا بحث شود، ولی اشاره به چند نکته ضروری است:

۱- قرآن از نوع دلیل لفظی است یعنی از نوع کلام است و دلیل بودن آن باین اعتبار است که این کلام از مقامی صادر شده است که آن مقام مورد قبول است، لذا عمل بر طبق آن حجت است.

نکته اینکه اینجا باید مورد توجه قرار گیرد اینست که بطور کلی استناد بدلیل لفظی از هر مقامی صادر شده باشد، در صورتی صحیح و امکان پذیر است که از نظر سند و دلالت تشکیک و تردیدی در آن نباشد، یعنی اولاً صدور آن دلیل از منبع مورد قبول، قطعی باشد، باین معنا که شواهد و قرائن قطعی دال بر صدور این لفظ از آن منبع یا مقام وجود داشته باشد ثانیاً مدلول و معنای آن کلام اجمال و التباسی نداشته باشد، یعنی دارای چند معنای اجتماعی و غیر معین نباشد، و بعبارت دیگر در معنای خود صریح باشد.

در باره قرآن دلیل و شواهد کافی براینکه تمام